

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ФІЛОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ
ВИКЛАДАННЯ
ГУМАНІТАРНИХ
ДИСЦИПЛІН**

**Збірник
наукових праць**

2019

ББК 81.2
А - 43
УДК: 81. 243

Актуальні проблеми філології та методики викладання гуманітарних дисциплін: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. — Рівне: РДГУ, 2019. — 184 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем викладання іноземної мови, філології, теоретико-методологічних, культурологічних, літературознавчих, мовознавчих проблем спілкування.

Матеріали можуть бути корисними для науковців, працівників навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Совтис Наталія Миколаївна – доктор філологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Заступник головного редактора:

Мороз Людмила Володимирівна – кандидат філологічних наук, професор (відповідальний редактор) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Деменчук Олег Володимирович – доктор філологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Михальчук Наталія Олександрівна – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Сіранчук Наталія Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Шугасва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Бігунова Світозара Анатолівна – кандидат психологічних наук, доцент (Рівненський державний гуманітарний університет);

Бісовецька Людмила Андріївна – кандидат філологічних наук, доцент (Рівненський державний гуманітарний університет);

Кучма Тетяна Валерівна – кандидат філологічних наук, доцент (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лук'яник Людмила Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ніколайчук Галина Іванівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Катерина Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент (Рівненський державний гуманітарний університет);

Постоловський Руслан Михайлович – кандидат історичних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук, ректор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Романюк Світлана Констянтинівна – кандидат філологічних наук, доцент (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ясногурська Людмила Михайлівна – кандидат філологічних наук, доцент (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 10 від 28.11.2019 р.).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Пластова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

13. Структура концепту та способи його вербалізації [Електронний ресурс] / О.К.Антонова // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського. - 2010. - №11. - С. 10-13, - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kdsm_2010114
14. Cambridge dictionary [Електронний ресурс] / Cambridge University Press, 2017. Режим доступу: <http://dictionary.cambridge.org/>
15. Delirium [Електронний ресурс] /L.OHver//Harper Collins. - 2011. - Режим доступу : <http://fullbooks.net/delirium/page-1-148254.html>
16. Macmillan Dictionary and Thesaurus: Free English Dictionary Online [Електронний ресурс] / Macmillan Publishers, 2009. Режим доступу: <http://www.macmillandictionary.com/>
17. Merriam-Webster Dictionary [Електронний ресурс] / based on the print ver. of Merriam-Webster's Collegiate Dictionary, Eleventh Edition. - М.: Merriam Webster Inc., 1983. - Режим доступу: <https://www.merriam-webster.com/dictionary>

The author of the article attempts to analyze the concept of LOVE and contribute to the development of theoretical issues of Conceptualism on the example of structural and semantic features of the concept of love in modern English. The results of the study can be used for linguistic and cultural description and cognitive-discursive study of other emotional concepts in different languages.

Key words: language, concept, love, semantics, structure, representation.

УДК 82-14.09

Л.В. МОРОЗ

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОЗНАКИ ТА ХУДОЖНІЙ ФЕНОМЕН РОЛЬОВОЇ ЛІРИКИ

У статті досліджено художній феномен рольової лірики. Проаналізовано проблематику теоретичних пошуків літературознавців у дослідженні специфіки суб'єктної організації лірики. Охарактеризовано спектр суб'єктів поетичного мовлення. Розглянуто питання, пов'язані із прийомами композиційного та мовленнєвого оформлення поетичного рольового тексту. Окреслено концептуально-змістовні його ракурси, які виявляють себе на рівні вираження ідейно-тематичних концептів твору.

Ключові слова: рольова лірика, персонажна лірика, автопсихологічна лірика, рольовий герой, ліричний герой.

Постановка проблеми. З другої половини ХХ ст. особливу увагу дослідників привертає проблема суб'єктної організації лірики і, відповідно, форм її художньої типологізації. Актуальності ця проблема набула у зв'язку як із загальним ускладненням у поезії ХІХ і особливо ХХ ст. форм вираження авторської свідомості, так і з утвердженням у її масиві так званої рольової лірики, протиставленої ліриці автопсихологічній.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним з перших вчених-філологів, що ініціював дослідження рольової лірики, був відомий літературознавець Б. Корман, який зауважив і теоретично обґрунтував її художній феномен. Дослідженню тих або тих питань поетики рольової лірики присвячено також літературознавчі розвідки А. Боровської, І. Васильєва, І. Каргашина, С. Артьоміної, О. Гаркаві, В. Скобелева, Л. Гінзбург та ін. Водночас, чимало питань поетики рольової лірики усе ще залишаються недостатньо дослідженими, зокрема, прийоми її художньої організації та проблематики.

Метою нашої наукової розвідки є дослідження простеженого на матеріалі української поезії художнього феномену рольової лірики та її структурно-семантичних ознак.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «рольова лірика» достатньо новий і навіть ще не зовсім узвичаєний у літературознавчій практиці. Наприклад, автор відомого підручника «Теорія літератури» В. Халізов, визначаючи рольову як лірику, «в якій виражаються переживання особи, що помітно відрізняється від автора ... (на відміну від автопсихологічної)», вдається й до суб'єктивних коментарів, у яких намагається спростувати її художній статус: «але магістральною лінією ліричної творчості є поезія не рольова, а автопсихологічна: вірші, що представляють собою акт прямого самовираження поета. Для читача цінною є людська дійсність ліричного переживання, пряма присутність у вірші, за словами В. Ф. Ходасевича, «живої душі поета»: «Особистість автора, не прихована стилізацією, стає нам ближчою»; гідність поета полягає «в тому, що він пише, підпорядковуючись потребі висловити власні переживання» [15, с. 352].

Безперечно, не підлягає сумніву той факт, що автопсихологічна лірика була і залишається основною формою вираження авторської свідомості, водночас представництво у загальному масиві поетичних творів рольової лірики також є достатньо суттєвим. Очевидною й є тенденція (особливо відчутна в поезії ХХ ст.) до розширення як кола митців, що звертаються до рольових форм ліричного самовираження, так і жанро-стильового і тематичного спектру рольових текстів поезії. Наразі це свідчить про те, що поряд із автопсихологічною, рольова лірика відіграє важливу роль у художніх пошуках форм вираження ліричного «я» поетами – представниками різних літературних напрямів та шкіл. Феномен рольової лірики, на відміну, звичайно до певної міри, від лірики автопсихологічної, є достатньо складним і у належному обсязі ще не опрацьованим сучасним літературознавством, про що, зокрема, свідчать й численні розбіжності в теоретичних рецепціях, у яких дослідники намагаються визначити її основоположні семантичні ознаки. Як ліричну оповідь

від першої особи, нетотожної авторові твору, визначено рольову лірику у «Літературній енциклопедії термінів та понять» за редакцією О. Ніколюкіна [4, стлб. 887–888].

Схожим чином визначено рольову поезію й у новітній українській літературознавчій енциклопедії, зокрема, як «ліричний наратив від першої, не тотожної з автором особи, який реалізується завдяки позатекстовим чинникам, може бути закладений у тексті як його іманентна властивість» [9, с. 343].

Важливу ознаку рольової лірики дослідники справедливо вбачають у специфіці її суб'єктної організації, яка передбачає певну форму художньої взаємодії двох типів суб'єктного вияву авторської свідомості – власне автора і його героя, від особи якого організовано розповідь у творі.

Якщо стосовно основних семантичних параметрів рольової лірики, таких як наявність у її структурі нетотожного авторській свідомості ліричного «голосу» і специфічного дворівневого типу її суб'єктної організації серед дослідників панує однотайність, то теоретичний статус самого рольового героя оцінюється ними по-різному. Наприклад, С. Артемова акцентує на тому, що рольовий герой – це специфічна суб'єктна форма вияву авторської свідомості, яка є відмінною від іншого типу, а саме – ліричного героя [1, с. 213–214].

Інші дослідники, навпаки, схильні вбачати риси певної тотожності між власне рольовим і ліричним героєм, як двома суміжними формами вияву авторського ліричного «я».

Одним з перших на феномен лірики, мовленнєвий суб'єкт якої не має біографічних та соціально-психологічних зв'язків із особою автора, ще у XIX ст. звернув увагу відомий тоді російський критик М. Чернишевський, досліджуючи лірику О. Пушкіна. Власне сам термін «рольова лірика» був запроваджений у літературознавчий обіг у 1946 році В. Гіппіусом у статті «Некрасов в історії російської поезії XIX століття». В 60–70-ті роки XX ст. до проблеми рольової лірики зверталися О. Гаркаві, В. Скобелев, В. Богданов, І. Роднянська та ін., але найбільше уваги характеристиці її теоретичного феномену в цей період приділив відомий російський дослідник Б. Корман, який досліджував її переважно на матеріалі поезії М. Некрасова. Сутність рольової лірики Б. Корман визначав так: «сутність «рольової» лірики полягає в тому, що автор в ній виступає не від свого обличчя, а від імені різних героїв. Тут використовується ліричний спосіб оволодіння епічним матеріалом: автор надає слово героям, суттєво відмінним від нього. Він присутній у вірші, але немовби розчинившись у своїх героях, одягнувши їхню маску...» [8, с. 165].

Деяко по-іншому намагається інтерпретувати феномен рольової лірики О. Гаркаві. З одного боку, він поділяє погляди Б. Кормана, стверджуючи: «рольова лірика фактично перебуває на межі лірики та епосу. Мова йде про невеличкі вірші, яким надано форми стилізації: розповідь організовано не від особи автора, а від імені одного із персонажів», з іншого боку, простежується спроба диференціювати різні типи оповіді, написані «не від особи автора, а від особи одного із персонажів» [5, с. 55].

Водночас, дослідник вважає, що до рольової лірики слід відносити лише вірші, написані від імені позитивних персонажів. У віршах, «написаних від імені негативних персонажів, явно відсутнє «ліричне освоєння світу»; у них відсутній ліризм... ці «рольові» вірші наближені за формою до монологу водевільного шахрая або до сатирів, що побудовані посередництвом прийому «маски добропорядної людини» [5, с. 57].

Серед дослідників рольової лірики немає однотайності не лише стосовно її суб'єктної ідентичності, родової приналежності, типу використовуваного нею героя, але й термінології, що застосовується на означення її художнього феномену.

Відомий російський теоретик лірики Л. Гінзбург говорила про «опосередковану лірику», якій протиставляла лірику «чисту» [6, с. 283]. М. Берковський користувався терміном «лірика чужого «я» [2, с. 172]. Зрештою, й сам Б. Корман поряд із терміном «рольова лірика» використовував й інший – «драматична лірика». Л. Тимофеев взагалі заперечував сам факт існування рольової лірики. Інші сучасні дослідники, навпаки, наголошують на особливому значенні теоретичного обґрунтування саме рольової лірики.

Найбільш часто вживаним термінологічним синонімом рольової лірики у сучасному літературознавстві є поняття «персонажна лірика». Семантика цього терміну, очевидно, має на увазі аналогію рольового героя лірики з персонажами епічних та драматургічних творів. Одним з перших цей термін запровадив Г. Поспелов, за концепцією якого «персонажна» лірика охоплює поетичні твори, в яких «об'єктом ліричної медитації стає окрема особистість, яка втілює в собі характерність соціального буття, наділена певними індивідуальними рисами, а іноді і власним ім'ям, і тому може називатися «персонажною». Але, на відміну від епічних персонажів, ця особистість не постає у творі безпосередньо, у своїй часово-просторовій визначеності, і не формує своїми діями сюжет твору. Звідси сама форма її зображення виявляється не розповідною, але по-своєму медитативно-описовою і при цьому – за загальним законом ліричних медитацій – відносно невеликою за своїм обсягом» [11, с. 150].

Як синонім рольової лірики термін «персонажна лірика» використовує відомий український дослідник теоретичних проблем поезії М. Ткачук. За словами дослідника, в «персонажній ліриці» «утворюється своєрідне багатоголосся: ліричне «я» автора (особливо у ліриці І. Манжури) немовби зливається з голосом персонажа – бурлаки, косаря, хлібороба, музики («Веснянка»); за допомогою такого «подвійного голосу» досягається внутрішнє ліричне співпереживання, щирість у відтворенні почуттів. Це характерне відбиття багатоголосся самої дійсності, що засвідчує високу художню майстерність поетів, які зуміли відтворити різні оцінки, позиції, погляди, точки зору на життя» [14, с. 151].

Спробу переосмислення та доповнення традиційної термінології робить Н. Загребельна, яка у дисертації «Ліричний суб'єкт поезії XX ст.: форми конститування і репрезентації», окрім власної дефініції

ліричного суб'єкта «як фігури, котра: 1) об'єднує експліцитного автора й персонажа, 2) перебуває між «автором» і «героєм», 3) корелює з автором і реципієнтом», вибудовує відповідну типологію: «неперсоніфікований, абстрагований, конкретизований, фіктивний (що не суперечить автопсихологічності) та дистанційований» [7, с. 9].

Отже, як можна зробити висновок, загальноприйнятої концепції рольової лірики у сучасному літературознавстві ще не розроблено, відповідно, її художній феномен не ідентифіковано у понятійному обсязі, який би чітко окреслював її художню сутність та визначальні семантичні ознаки. Не уніфіковано й літературознавчу термінологію на позначення цього художнього явища. На нашу думку, із загального числа термінів, запропонованих сучасним літературознавством, найбільш вдалим є саме термін «рольова лірика», що найбільш точно відображає семантичну сутність її явища, як лірики, у якій автор говорить не від себе, а від особи уявного суб'єкта мовлення, роль якого він у даному разі виконує (як, власне, і вигаданий ним суб'єкт мовлення виконує, хоча б і фіктивно, роль автора поетичного тексту). Найбільш близький і часто уживаний термінологічний аналог рольової лірики, а саме – лірика персонажна, на нашу думку, не зовсім чітко відображає основоположні семантичні ознаки її художнього феномену. Насамперед, змальований у поетичному творі персонаж далеко не завжди виступає суб'єктом мовлення (а лише об'єктом авторського зображення).

У цьому неважко перекоонатися шляхом співставлення поетичних текстів, поєднаних спільною тематикою і образом головного героя. Порівняємо низку поетичних текстів, стилізованих їхніми авторами під знаменитий «Плач Ярославни» – фрагмент найвидатнішої пам'ятки Київської Русі кінця XII ст. «Слово о полку Ігоревім».

Спільним для усіх цих творів є сфокусований в центрі зображення образ головного персонажа – княгині Ярославни, дружини князя Ігоря Святославовича. Водночас, з огляду на особливості їхньої суб'єктно-об'єктної організації, зазначені поетичні твори можна поділити на три типи.

До першого типу слід віднести твори, побудовані у власне описовій формі, де персонаж (княгиня Ярославна) виступає суто як об'єкт зображення, образ якого змальовується зі слів сторонньої особи – автора, як суб'єкта мовлення поетичного твору:

*Ярославна
розвісила на баштах тугу
розпустила плач
над мурави путивля
який звисає на жердках років
і звозчує свідомість
Ярославна розстелила тіло
неціловане непещене повне ніжності
щоб ти по ста віках черпав її для віршів [3, с. 132–133].*

Змальованого персонажа у даному разі або взагалі не ідентифіковано як суб'єкта мовлення (Б. Бойчук «Ярославна розвісила на баштах тугу...», Л. Забашта «Ярославна»), або його голос відтворено опосередковано, зі слів особи, співвіднесеної із суб'єктом зображення (О. Стефанович «Плач Ярославни»):

*Чуєш? Зозулею хоче злетіти,
Хоче у далеч кудись...
Чув те квиління жіноче, що вітер,
З мурів здійнявшись, доніс?
/.../
Чуєш? Ридає до вітра, до сонця...
Впала на камінь, ячить... [12, с. 11].*

В творах другого типу образ княгині Ярославни з об'єктної суттєво переміщується в суб'єктну площину зображення. В центрі зображення творів цього типу – монолог власне самого персонажа, але його потенційно рольовий статус у даному разі певною мірою обмежений наявністю чітко ідентифікованого авторського «голосу», який виконує функцію рамкового обрамлення «голосу» персонажа, специфічного художнього коментаря до нього.

Твори цього типу, очевидно, мають найбільш логічні підстави бути означеними як «персонажна» лірика, оскільки, попри наявну тут двосуб'єктність, притаманну і для лірики власне рольової, пріоритетність у розподілі суб'єктних ролей автор як суб'єкт поетичного мовлення у даному разі залишає за собою і у такий спосіб цілком певно і чітко ідентифікує та диференціює власну суб'єктну позицію і підпорядковану їй позицію свого персонажа:

*Сніг. Сніжок.
На княжий теремок.
День і ніч круг нього ходить,
плаче голосок:
– Ой князю, князьочку,
чи ти за Дунаєм?
чи ти на Дону?
Дай про себе вісточку,*

бо умру [13, с. 171].

Авторські «вкраплення» у творах цього типу можуть бути більш (С. Гординський «Ярославна»), або менш (Л. Первомайський «Плач Ярославни», П. Тичина «Плач Ярославни») розлогими, але розподіл голосів, що виступають суб'єктами поетичного мовлення тут чітко марковано, в окремих випадках й тим, що голос персонажа відокремлений від авторського лапками (О. Олесь «Плач Ярославни», Яр Славутич «Плач Ярославни», Б. Стельмах «Плач Ярославни»):

*Плаче, туже Ярославна,
Сохне, в'яне, як той цвіт:
Закотилось її сонце.
Заступили хмари світ.
«Обернуся я в зозулю,
По Дунаю полечу
І м'який рукав бобровий
У Каялі обмочу.
На його змарнілім тілі
Кров і рани обітру...» [10, с. 374].*

Також потрібно враховувати й те, що відтворювані автором репліки або й цілі монологи його персонажів у випадку, коли вони вводяться у поетичний текст як вкраплення в авторський монолог, не дають підстав говорити про його рольову трансформацію, адже у цілому такий текст залишається автопсихологічним, тобто таким, у якому основним і завершальним суб'єктом мовлення є власне сам автор (у тій або тій його творчій іпостасі), а не уявний персонаж, що виступає у його ролі.

У творах третього типу (Є. Фомін «Плач Ярославни», В. Вовк «Ярославна», В. Коломієць «Варіація») образ княгині Ярославни логічно ідентифікувати як персонажа власне рольового типу. Суб'єктну позицію автора у цих творах не так чітко ідентифіковано і диференційовано, як у попередньому типі, і, фактично, винесено за текстові межі твору – в елементи його заголовкового комплексу. Голос автора тут майже повністю «прихований» за голосом персонажа, який «на правах автора» виступає суб'єктом художнього зображення. Персонаж, таким чином, отримує ілюзорний статус «повноправного» і «відокремленого» від автора суб'єкта поетичного мовлення, якого насправді автор уповноважує у своєму творі виконувати певну, заплановану ним художню роль. Мінімізованість автора, його винесення за текстові межі твору спонукає таким чином окреслювати суб'єктну позицію виявленого у тексті персонажа як рольову, псевдо-авторську.

Отже, до рольової лірики у роботі відноситимемо поетичні тексти, побудовані у формі цілісного мовленнєвого висловлювання, організованого від особи, що дистанційована від автора і не може бути із ним ототожнена з огляду на декларований у творі біографічний, соціально-історичний або гендерний статус суб'єкта мовлення, а також репрезентоване ним коло морально-етичних, ідеологічних, естетичних, екзистенційних цінностей та уявлень.

Окремим різновидом рольової лірики можна вважати й поетичні тексти, які загалом побудовані у формі вислову одного або кількох персонажів, тоді як представництво автора мінімізовано у них до окремих й фрагментарних реплік, що виконують функцію специфічного рамкового елементу, який формально поєднує репрезентовані суб'єктні форми, але не переводить їх у художню площину автопсихологічної форми вираження. Даний тип рольової лірики побудований у формі монологу чи діалогу двох і більше персонажів або рольової драматургічної сценки, де авторський голос виконує функцію ремарок, що зв'язують голоси представлених у творі суб'єктів поетичного мовлення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Дослідження феномену рольової лірики засвідчує, що проблему встановлення чітких понятійних меж між окреслюваними в тих або тих типологічних моделях побудови суб'єктної сфери ліричного твору й на сьогоднішній день навряд чи можна вважати вирішеною остаточно. До числа гостродискусійних питань дослідження наголошеної у статті наукової проблематики, які потребують подальшого вивчення, відносяться проблеми означення художніх різновидів, а також класифікації типів героїв рольової лірики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артемова С. Ю. Ролевая лирика. *Поэтика : Словарь актуальных терминов и понятий [гл. науч. ред. Н. Д. Тамарченко]*. М. : Издательство Кулагиной ; Intrada, 2008. 358 с.
2. Берковский Н. Я. О мировом значении русской литературы. Л. : Наука, 1975. 186 с.
3. Бойчук Б. Вірші вибрані й передостанні. Нью-Йорк : Сучасність, 1983. 200 с.
4. Вазовская А. М. Ролевая лирика. *Литературная энциклопедия терминов и понятий / Под ред. А.Н.Николюкина*. М.: НПК «Интелвалк», 2001. – 1600 стб.
5. Гаркави А. М. Проблема родовой классификации литературных жанров и некоторые возможности изучения лирики Н. А. Некрасова. *Жанр и композиция литературного произведения: межвузовский сборник*. Калининград, 1976. Вып. 2. С. 49–63.
6. Гинзбург Л. О лирике. М. : Интрада, 1997. 413 с.
7. Загребельна Н. К. Ліричний суб'єкт поезії ХХ ст. : форми конститування і репрезентації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.06 «Теорія літератури». Київ, 2007. 14 с.

8. Корман Б. О. Лирика Некрасова. Ижевск : «Удмуртия», 1978. 300 с.
9. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / [Ю. І. Ковалів (авт.-уклад.)]. К. : Видавничий центр «Академія», 2007. Т. 2 : Маадай–Кара – Я (я–форма). 624 с.
10. Олесь О. Твори : в 2 т. К. : Дніпро, 1990. Т. 1. 959 с.
11. Поспелов Г. Н. Лирика среди литературных родов. М. : Издательство Московского университета, 1976. 208 с.
12. Стефанович О. К. Возлюби її до крови. Рівне : Азалія, 2003. 140 с.
13. Тичина П. Г. Зібрання творів: у 12 т. К. : Наукова думка, 1983. Т. 1. 737 с.
14. Ткачук М. П. Наративні моделі українського письменства. Тернопіль : ТИПУ, Медобори, 2007. 464 с.
15. Хализев В. Е. Теория литературы. М. : «Высшая школа», 2002. 437 с.

The article investigates the artistic phenomenon of role lyrics. The problems of theoretical searches of literary critics in the study of the specifics of the subject organization of lyrics are analyzed. The spectrum of subjects of poetic speech is characterized. The questions related to methods of compositional and speech writing of poetic role text are considered. Conceptually-meaningful its perspectives are outlined, which reveal themselves at the level of expression of the ideological and thematic concepts of the work.

Key words: *role lyrics, character lyrics, autopsychological lyrics, role-playing hero, lyrical hero.*

УДК 159.9: 98.903.87-045(83)

Н.О. МИХАЛЬЧУК, О.Ю. НАБОЧУК

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В ПАРАДИГМІ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ПРАГМАТИКИ

В статті зазначено, що раціогуманістична психологія в цілому задає орієнтири нібито координаційного фактора, що об'єднує в єдиному пізнавальному акті всі когнітивні процеси особистості. Запропоновано психолінгвістичну термінологію, яку було б доцільно використовувати як в плані репрезентації наукових теоретичних досліджень, так і під час проведення психологічних (або психолінгвістичних) експериментів: ймовірнісні значення фреймової інтерпретації, ймовірнісна парадигма ментального простору, ймовірнісна трансмодалізація, ймовірнісна реконтекстуалізація, ймовірнісна креативність тексту, ймовірнісні трансформативні властивості тексту, ймовірнісна текстова модуляція, ймовірнісні аналогічні сюжети творів, ймовірнісний експансіонізм психолінгвістики, ймовірнісні конституанти концептуальної системи, ймовірнісна модель (або образ) світу, ймовірнісний дейксис.

Ключові слова: *раціогуманістична психологія, психолінгвістична термінологія, ментальний простір, трансмодалізація, реконтекстуалізація, дейксис.*

Раціогуманістична психологія в цілому задає орієнтири нібито координаційного фактора, що об'єднує в єдиному пізнавальному акті процеси уяви, пам'яті, сприйняття, емоційності. Проте, мисленнєві процеси в парадигмі раціогуманістичної психології не можуть бути описані тільки в категоріях інтелектуального. Так, Г.О.Балл [1], В.Л.Злишков [2] вважають діалогічне мислення не особливим видом мислення, а його типом, специфіка якого визначається не формою реалізації (образною чи поняттєвою), не процесом здійснення, а характером взаємозв'язку суб'єкта та об'єкта художнього відображення. Дане розуміння виявляє проблему особистісної зумовленості діалогічного мислення, що постає в двох аспектах – як проблема специфіки змістів художніх творів – з однієї сторони, і як проблема організації мисленнєвого процесу – з іншої. Зокрема, змістова специфіка літературних творів визначається концентрацією останніх на проблемах особистості, поданих через парадигму особистісного за своїм характером ставлення до них автора твору.

Розглядаючи сутність ідеального компоненту мислення, слід звернутися до теорії Ж.П'яже [4], яка, проте, не відноситься до раціогуманістичної психології за своєю суттю, проте задає деякі орієнтири, які можуть бути враховані для формулювання психолінгвістичної термінології. Так, сам Ж.П'яже окреслює схему дії у вигляді певного інваріанту, як такого, що залишається в дії незмінним навіть за умов перенесення його в іншу ситуацію, інший життєвий простір. З даного визначення зрозуміло, що схема дії є узагальненням самої дії. Однак нам вдається важливим наголосити на ще одній функції схеми. З огляду на те, що дія в теорії Ж.П'яже є засобом пізнання дійсності, то схема дії вважається вихідною формою відображення якостей об'єктивної дійсності. В результаті того, що схема є експлікацією предметних характеристик задачі, вона розглядається як процес узагальнення дійсності. Інваріант дії, в свою чергу, виникає в результаті повторення дій в різних умовах, тому слід передбачати існування можливостей зміни схеми залежно від конкретних умов задачі, що розв'язується. Перший процес Ж.П'яже називає асиміляцією. При цьому вчений визнає включення якостей об'єктивного світу до схеми дії, відповідно до якого відображення суттєвих якостей задачі пов'язується із зміною самої схеми.

Із визначень дефініцій асиміляції та акомодатції за Ж.П'яже стає зрозумілим, що мислення здійснюється в процесі взаємодії цих двох процесів. Якщо певна дія відбувається лише на основі функціонування механізму асиміляції, то можна стверджувати, що задача розв'язується без участі мислення, а розуміння відбувається внаслідок існування у людини готових схем, які фасилітують досягнення особистістю поставленої мети. У випадку переваги асиміляції не існує в принципі пізнавального процесу як такого, що передбачає відкриття

ЗМІСТ

<i>Ясногурська Л.М.</i> Подружня зрада у паремійних фондах англійської та української мов	3
<i>Совтис Н.М.</i> Основні засади опису мовної картини світу	7
<i>Щербачук Н.П.</i> Особливості функціонування та засоби вираження адвербіальних синтаксем у простих реченнях-репліках	10
<i>Мороз Н.М.</i> Структурні особливості концепту «кохання/love» в англійській мові	12
<i>Мороз Л.В.</i> Структурно-семантичні ознаки та художній феномен рольової лірики	19
<i>Михальчук Н.О., Набочук О.Ю.</i> Психолінгвістична термінологія в парадигмі лінгвістичної прагматики	23
<i>Івашкевич Е.Е., Антюхова Н.І.</i> Рівні професійного становлення майбутнього перекладача	26
<i>Павелків К.М., Попова А.В.</i> Сучасне викладання іноземних мов. Оцінюємо все по-різному	32
<i>Ясногурська Л.М., Кіряк Т.І.</i> Використання превентивної адаптаційної системи в дошкільних закладах	34
<i>Бісовецька Л.А., Дацшина І.В.</i> Методика формування в учнів початкових класів умінь створювати текст.....	37
<i>Данілова Н.Р., Кардаш Н.О.</i> Роль ігор у вивченні англійської мови дітей старшого дошкільного віку	39
<i>Лук'яник Л.В., Старовойт В.О.</i> Особливості формування фонетико-орфоепічної компетентності учнів початкових класів на уроках української мови	42
<i>Василькевич С.С., Жданюк А.В.</i> Формування навичок читання англійською мовою з використанням наочності у початковій школі	45
<i>Романюк С.К., Лук'яничук О.П.</i> Основи розвитку у старших дошкільників іншомовного лексичного запасу засобами мистецтва живопису	48
<i>Мороз Н.М., Ячменник Р.О.</i> Особливості вивчення англійської мови у закладах дошкільної освіти	51
<i>Мороз Л.В., Кухновець Л.П.</i> Професійна готовність майбутніх вихователів до навчання дітей дошкільного віку іноземної мови	53
<i>Денисюк Л.В., Петровець В.М.</i> Просвітницька робота з батьками у вивченні англійської мови засобами образотворчого мистецтва	55
<i>Лук'яник Л.В., Піхоцька О.М.</i> Феномен поняття «нетрадиційні уроки», класифікація нетрадиційних уроків	58
<i>Мороз Л.В., Хрящевська Т.В.</i> Виховання екологічних компетентностей у старших дошкільників засобами іноземної мови	61
<i>Сіранчук Н.М., Сидорчук К.В.</i> До проблеми розвитку культури мовлення учнів початкової школи на уроках української мови	63
<i>Василькевич С.С., Казмірук О.П.</i> Інноваційні технології вивчення іноземної мови у початковій школі	67
<i>Данілова Н.Р., Давидюк Т.В.</i> Гра як засіб формування іншомовної комунікативної компетенції дошкільників	70
<i>Романюк С.К., Блицик А.В.</i> Використання іноземної мови в ігровій діяльності дітей з особливими потребами	73
<i>Мороз Л.В., Гречун І.П.</i> Розвиток творчості старших дошкільників на заняттях з іноземної мови	75
<i>Трофімчук В.М., Чучак К.О.</i> Роль мовленнєвої гри у навчанні усного англомовного мовлення дітей старшого дошкільного віку	76
<i>Лук'яник Л.В., Ляшецька О.І.</i> Психолого-педагогічні основи формування комунікативних умінь і навичок засобами ситуативних завдань на уроках української мови у початкових класах	80
<i>Павелків К.М., Коновальчук Л.Ю.</i> Розвиток креативного мислення учнів молодшого шкільного віку на уроках англійської мови ігри-вправи як засіб розвитку	83
<i>Романюк С.К., Подійом О.І.</i> Особливості використання англомовних пісень у закладах дошкільної освіти	85
<i>Трофімчук В.М., Панчук В.В.</i> Розвиток творчих здібностей на уроках англійської мови в початковій школі	87
<i>Павелків К.М., Сукало О.І.</i> Проблеми навчання іноземної мови в початковій школі	91
<i>Мороз Н.М., Миколаюк М.М.</i> Формування іншомовної комунікативної компетенції – важливе завдання вчителя іноземної мови у закладі дошкільної освіти	94
<i>Романюк С.К., Дутчак Т.І.</i> Гендерні особливості навчання іноземної мови дошкільників	96
<i>Романюк С.К., Гладковська М.В.</i> Використання казок на заняттях з англійської мови в закладі дошкільної освіти	100
<i>Лук'яник Л.В., Черепович І.В.</i> Використання народознавчої лексики у структурі уроку	102
<i>Данілова Н.Р., Гамула Ю.В.</i> Формування мотивації та інтересу до вивчення англійської мови на початковому етапі навчання	104
<i>Дуброва А.С., Івашко А.М.</i> Використання пісень на уроках англійської мови в початкових класах	108
<i>Денисюк Л.В., Гаврилюк О.О.</i> Інтеграція іноземної мови у процесі ознайомлення дошкільників з природою в аспекті розвитку креативності	112
<i>Павелків К.М., Сікора О.С.</i> Особливості викладання англійської мови в початкових класах Нової	

української школи	116
Трофімчук В.М., Димарчук Л.В. Проблеми підготовки дітей до вивчення іноземної мови в закладі дошкільної освіти	117
Верьовкіна О.Є., Пасічник Ю.В. Теоретико-методичні аспекти формування навичок говоріння у дітей дошкільного віку на заняттях з іноземної мови	120
Ковалюк В.В., Бичук С.Б. Сучасні технології навчання іноземної мови у дошкільному закладі	124
Дуброва А.С., Гаврильчик В.О. Викладання англійської мови за допомогою інноваційних засобів	126
Денисюк Л.В., Панасюк О.М. Компетентнісний підхід у навчанні іноземної мови у контексті Нової української школи	129
Мороз Л.В., Швець І.М. Особливості виховання національної гідності в учнів молодшого шкільного віку на уроках іноземної мови	131
Мороз Л.В., Панасюк К.А. Проблеми підготовки дітей дошкільного віку до вивчення англійської мови: аспект мовленнєвої діяльності	134
Ясногурська Л.М., Сидорчук Н.М. Географічна компетентність як одна із складових професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів	137
Романюк С.К., Ляшук А.В. Використання мультимедійних технологій у навчанні англійської мови у закладі дошкільної освіти	140
Ясногурська Л.М., Чорна О.Ю. Використання різних видів наочності на уроках англійської мови у початковій школі	142
Ясногурська Л.М., Бублей Л.М. Розвиток критичного мислення учнів молодшого шкільного віку на уроках англійської мови	144
Краля І.В., Швець Н.М. Значення вивчення англійської мови з дітьми дошкільного віку	148
Ковалюк В.В., Ришко О.В. Гра як засіб досягнення результативності навчання англійської мови	150
Мороз Н.М., Ковтунович І.І. Виховання інтересу до художньої праці на заняттях з іноземної мови	153
Ковалюк В.В., Савич Л.В. Формування навичок читання англійською мовою у здобувачів знань нової української школи	154
Дуброва А.С., Кошлата М.А. Англійська мова як складова процесу соціалізації дошкільників у закладі дошкільної освіти	157
Краля І.В., Савостьянова В.М. Особливості раннього вивчення іноземної мови в закладі дошкільної освіти	160
Ковалюк В.В., Хрящевська М.А. Форми організації роботи з вивчення іноземної мови в сучасному закладі дошкільної освіти	161
Хунавцева Н.А. The problem of organizing the facilitative interaction at the process of teaching pupils at secondary schools	164
Івашкевич Е.З., Яцюрник А.А. The empirical research of the determination of social intelligence of the teachers by the way of understanding by them a folklore	172
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	178
ЗМІСТ	180